

Platte schijfhoren (*Anisus vorticulus*) H101x

1. Status:

Habitatrichtlijn Bijlage II (sinds 2004)

2. Kenschets

Beschrijving: De platte schijfhoren is een kleine waterslak met een opvallend plat, schijfvormig huisje met afmetingen van 6 x 0,8 cm en maximaal 5 windingen. De platte schijfhoren kan worden verward met de draaikolkschijfhoren (*Anisus vortex*), de geronde schijfhoren (*Anisus leucostomus*) en de spiraalschijfhoren (*Anisus spirorbis*). Over het voorkomen en de verspreiding van de spiraalschijfhoren in ons land bestaat overigens nog enige twijfel. De vorm van het huisje van veel schijfhoren-soorten is in meerdere opzichten variabel. Ook zijn sommige van de diagnostische kenmerken die in de literatuur genoemd worden om de *Anisus*-soorten uit elkaar te houden, lastig te interpreteren. De platte schijfhoren kan voorkomen op plekken waar ook de draaikolkschijfhoren (soms erg algemeen) voorkomt. De vindplaats/habitat helpt dus ook niet bij de onderscheiding van de soorten. Er zijn echter wel kenmerken waarmee de platte schijfhoren goed kan worden onderscheiden van de andere *Anisus*-soorten (deels zijn die kenmerken zichtbaar bij een vergroting van 15x).

De platte schijfhoren kan het hele jaar door worden aangetroffen, zij het dikwijls in aanzienlijk kleinere aantallen dan de meeste andere inlandse waterslakken. Het beste is de soort waar te nemen in de zomer en in het najaar, omdat dan de onderwatervegetatie goed is uitgegroeid en de dieren zich niet hebben teruggetrokken in of op de bodem.

De platte schijfhoren wordt waarschijnlijk niet veel ouder dan één jaar. De eikapsels zijn 1,2 tot 1,6 mm groot en bestaan elk uit 4 tot 5 eieren van 0,5 mm. Van de platte schijfhoren zijn weinig specifieke bijzonderheden bekend over de levenscyclus. Van andere *Anisus*-soorten is bekend dat ze eieren leggen in het vroege voorjaar en dat de embryo's zich binnen 12 dagen tot jonge slakjes ontwikkelen. Waarschijnlijk geldt dit ook voor de platte schijfhoren.

Relatief belang binnen Europa: zeer groot

De platte schijfhoren komt binnen de EU vermoedelijk in de meeste landen voor, met een zwaartepunt in Midden- en Oost-Europa. Het is aan te nemen dat vroeger, tot in 1960, de soort in Nederland niet bijzonder zeldzaam was. In het zuid-oosten van Engeland is de soort tot op heden niet zeldzaam.

Het bleek niet mogelijk de voorkomens van de platte schijfhoren binnen de verschillende EU-landen onderling kwantitatief te vergelijken. Evenmin is het op dit moment mogelijk een kaart van Europa te presenteren waarin de relatieve populatiegroottes per land worden gepresenteerd. Desondanks mag met een waarschijnlijkheid grenzende zekerheid gesteld worden dat de Nederlandse populaties een groot aandeel vormen binnen het gehele Europese voorkomen. Vermoedelijk bevindt zich meer dan 4% van de Europese populatie in Nederland.

3. Bijdrage van gebieden

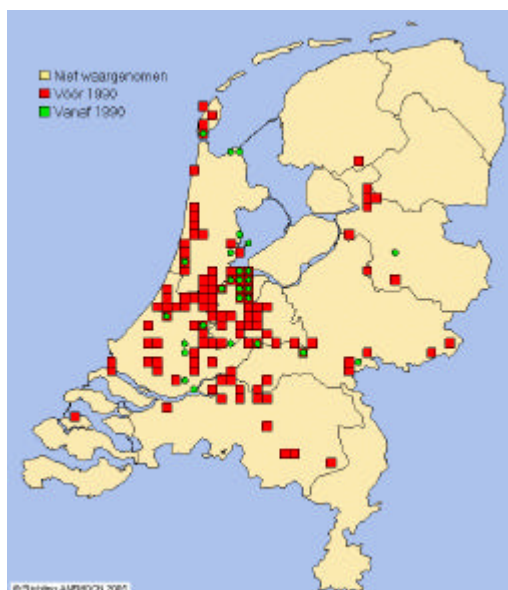
Huidige verspreiding binnen Nederland: De platte schijfhoren is niet algemeen. Meldingen van deze soort komen vooral uit de veengebieden van Noord- en Zuid-Holland, Utrecht en westelijk Overijssel. Voor de andere provincies is de soort aanzienlijk minder vaak gemeld.

Zoals al eerder aangehaald is de platte schijfhoren te verwarren met andere *Anisus*-soorten.

Omdat men regelmatig 'platte' en qua vorm wat afwijkende huisjes van de landelijk algemene *Anisus vortex* vindt, is aan te nemen dat niet alle meldingen van de platte schijfhoren in de literatuur en in diverse databases correct zijn. Het is goed mogelijk dat het op de huidige aanwezige data gebaseerde verspreidingsbeeld niet (geheel) reëel is.

In de database van het Atlasproject Nederlandse Mollusken bevinden zich 1.350 waarnemingen van de platte schijfhoren. Deze waarnemingen bevinden zich in 475 km-hokken, dat komt neer op

1,2% van de circa 36.700 km-hokken in Nederland, exclusief de zee. Van deze km-hokken bevinden zich 127 in km-hokken waarin ook Natura 2000 gebieden liggen.



Verspreidingskaart platte schijfhoren

Huidig voorkomen en Natura 2000: De Oostelijke Vechtplassen en de Wieden zijn de Natura 2000 gebieden met de grootste populaties platte schijfhorens, maar ook daar is de relatieve bijdrage aan het landelijke totaal niet meer dan 15%.

Nr.	Natura 2000 gebied	Bijdrage
34	Weerribben	2-15%
35	Wieden	2-15%
94	Naardermeer	2-15%
95	Oostelijke Vechtplassen	2-15%
103	Nieuwkoopse Plassen & De Haeck	2-15%

Relatieve bijdrage van de platte schijfhoren in Natura 2000 gebieden

4. Beoordeling landelijke staat van instandhouding

Trends in Nederland: Het voorkomen van de platte schijfhoren is nog niet systematisch onderzocht. Veel van de plekken waar de soort vroeger is gevonden zijn bekend, terwijl heel weinig van deze plaatsen opnieuw onderzocht zijn. Het is daarom niet te zeggen op hoeveel plekken de soort daadwerkelijk is verdwenen.

Wanneer er op een inventarisatie-eenheid van één of vijf kilometer wordt gekeken, komt wel een trend naar voren. Voor beide schaalniveaus geldt het volgende: in de atlashokken die zowel vóór als na 1990 zijn onderzocht, blijkt de platte schijfhoren vóór 1990 veel meer te zijn waargenomen dan na 1990. Op basis van deze resultaten staat de platte schijfhoren op de Rode lijst. Analyses laten zien dat de soort vooral na 1960 minder wordt teruggevonden in hokken waar ze eerder wel was waargenomen. Het is echter niet geheel duidelijk in welke mate deze conclusie beïnvloed is door verschillen in de wijze waarop naar de soort is gezocht. Experts geven echter te kennen dat er ook volgens hun beleving een aanzienlijke afname van de soort heeft plaatsgevonden en dat veel wateren waarin zij vroeger 'gemakkelijk' de platte schijfhoren waarnamen, thans met eendekroos zijn bedekt en geheel of grotendeels ongeschikt zijn geworden voor de platte schijfhoren.

De afname is dus waarschijnlijk vooral te wijten aan de vermessing van sloten, plassen en meren, waardoor het water minder helder werd en op veel plaatsen rijke onderwatervegetaties zijn

verdwenen. Ook het dempen van sloten en het herinrichten van gebieden heeft vrijwel zeker een grote negatieve invloed gehad op het voorkomen (en de verspreidbaarheid) van de platte schijfhoren.

Recente ontwikkelingen: Goede informatie ontbreekt, maar aangenomen wordt dat het wat beter gaat met de platte schijfhoren, in ieder geval in natuurgebieden.

Beoordelingsaspect natuurlijk verspreidingsgebied: matig ongunstig

Vermoedelijk is het verspreidingsgebied van de platte schijfhoren zich nog niet aan het herstellen. Dat geldt zeker voor de wateren in het agrarische gebied, die een groot deel van zijn potentiële leefgebied vormen.

Beoordelingsaspect populatie: matig ongunstig

De inschatting is verder dat ook het aantal platte schijfhoren zich in grote delen van Nederland nog niet herstelt.

Beoordelingsaspect leefgebied: matig ongunstig

In grote delen van Nederland voldoet de waterkwaliteit nog niet aan de eisen van de platte schijfhoren.

Beoordelingsaspect toekomstperspectief: matig ongunstig

De waterkwaliteit van de grote wateren is in de laatste 15 jaar sterk verbeterd. De concentraties fosfaten en nitraten zijn daar vanaf 1990 afgenomen en het doorzicht is toegenomen, waardoor onderwaterplanten weer meer kansen krijgen. In kleinere wateren, die veel meer onder directe invloed staan van bemesting staan, zijn de gevolgen van vermesting echter nog steeds groot. Wanneer men er in slaagt de vermesting in kleine wateren terug te dringen, zal de platte schijfhoren zich ook daar waarschijnlijk weer kunnen herstellen. Bij een voorzetting van het huidige beleid is een sterke verdere afname van de soort niet te verwachten. De kans op een toename van de soort met herstel van de oorspronkelijk dichtheden die horen bij een gunstige staat van instandhouding van de populatie is echter in de meeste buiten de Natura 2000 gebieden gelegen wateren gering. Daarom wordt de staat van instandhouding beschouwd als gematigd ongunstig.

Definitie gunstige staat van instandhouding: Voor een gunstige staat van instandhouding van de platte schijfhoren geldt dat binnen wateren die niet onder invloed staan van vermesting, de huidige verspreiding en populatiedichtheden gehandhaafd moeten worden. In wateren waar vroeger (vóór 1950) de platte schijfhoren voorkwam en die thans nog onder vermesting te lijden hebben, dient vermesting te worden teruggedrongen, zodat de soort kan terugkomen en/of zich kan herstellen tot de dichtheden van vóór 1950. Dit geldt tevens voor nieuwe vindplaatsen die in de toekomst mogelijk nog ontdekt worden. De huidige populaties mogen niet onder invloed komen te staan van afvalwater, gebiedsvreemd water, enige vorm van vermesting en/of infrastructuurle werken waardoor grondwaterstromingen kunnen veranderen en de aanvoer van kwelwater vermindert.

Oordeel: matig ongunstig

Staat van instandhouding		
Aspect	1994	2004
Verspreiding	?	matig ongunstig
Populatie	?	matig ongunstig
Leefgebied	?	matig ongunstig
Toekomst	?	matig ongunstig
Eindoordeel	?	matig ongunstig

5. Bronnen

- Gittenberger, E., A.W. Janssen, W.J. Kuijper, J.G.J. Kuiper, T. Meijer, G. van der Velde & J.N. de Vries, 1998. De Nederlandse zoetwatermollusken. Recente en fossiele weekdieren uit zoet en brakwater. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis. Leiden.
- Gmelig Meyling, A.W. & R.H. de Bruyne, 2005. Verspreidingsonderzoek mollusken. De Platte schijfhoren *Anisus vorticulus*. Een in bijlagen II en IV van de Europese habitatrichtlijn opgenomen zoetwaterslak. Deelproject 1, 2 en 3. Stand van zaken verspreidingsonderzoek, potentieel leefgebied, methode en meetstrategie voor toekomstig verspreidingsonderzoek en beschikbaarheid vrijwilligers. Anemoon-rapport 2005.6. Stichting ANEMOON. Heemstede.
- Janssen, A.W. & E.F. de Vogel, 1965. Zoetwatermollusken van Nederland. Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie Amsterdam. Den Haag.
- Lyon, M.J.H. de & J.G.M. Roelofs, 1986. Waterplanten in relatie tot waterkwaliteit en bodemgesteldheid. Deel 1 en 2. Laboratorium voor Aquatische Oecologie. Katholieke Universiteit Nijmegen.
- Provincie Noord-Holland, 1993. Macrofauna-atlas van Noord-Holland. Verspreidingskaarten en responsies op milieufactoren van ongewervelde waterdieren. Provincie Noord-Holland, dienst Ruimte en Groen. Haarlem.
- Redeke, H.C. 1948. Hydrobiologie van Nederland. C. de Boer, Amsterdam.